

A köröstárkányi gyepűőr

Beszélgetés Gábor Ferenc helytörténésszel, a fekete-Körös-völgyi magyar lakosság elleni atrocitások krónikásával

FOTÓK: SÜTŐ ÉVA

A Belényesi-medence fekete-Körös-völgyi lakosságának túlnyomó része ma román, de Köröstárkány többségében megmaradt magyarnak. A korai nyugdíjazása miatt időmilliomossá vált Gábor Ferencnek nemrég jelent meg a kilencedik könyve. A környéken történt magyarirtásról és a hiányzó érdekképviselőről beszélgettünk.

– Hogyan fogant a gondolat, hogy egy olyan kiaknázatlan történelmi eseményhez nyúljon, amely száz év múltával is tabunak számít?

– Tizenöt évnyi uránbánya után 2000-ben nagy megnyugvás volt számomra, hogy nagyobb baj nélkül értem el a nyugdíjas éveket. Azóta már túl vagyok a Fekete-Körös menti magyarság mártíromságának feldolgozásán. Az áldozatok nevei már nemcsak emlékművekre lettek bevésve, hanem könyvek lapjaira is felkerültek. Azok is áldozatok voltak, akik életben maradtak, de csonka családokban, kirabolt faluban teremtették újra a magyar életet. Azok nevei is napvilágra kerültek, akik részt vállaltak a gyilkosságok kitervelésében és kivitelezésében. A tárkányi sorsunkról, itteni életünkről keveset tud a ma embere, mert amiről nem beszélnek, az meg sem történt. Amint azt az Írmagja se maradjon című kötetemben is jeleztem, sajnos nemcsak fizikai magyarirtás folyt a Fekete-Körös völgyében, de napjainkban is elszenvető alanyai vagyunk a magyarság kulturális, szellemi, erkölcsi megsemmisítésének. Legtöbb esetben épp azoknak közreműködésével, akiknek közösségük érdekvédelmét kellene ellátniuk. Idestova már 28 éve nemhogy előre lépne, de egyre fogy, sorvad az erdélyi magyarság, benne a Bihar megyei és a tárkányi közösség is – minden értelemben. Ezek a gondolatok amúgy a Rommagyarok idén megjelent kötetem előszavához tartoznak, ezek motiváltak megírásukban.

– Hogyan élte meg a „két világ” közti váltást a Fekete-Körös magyarsága?

– A sanyarú kisebbségbe szorulásunk a trianoni döntéshez köthető. Amikor a magyar világot a román váltotta fel, az anyaországon kívül rekedt magyarság szinte letargikus állapotba került. A külhoni magyar közösségek otталom nélkül maradtak, cserbenhagyva, becsapva érezték magukat még az anyaország részéről is. Persze sokaknak a jobb jövőbe vetett bizoda-

lom, a hit, a történelmi igazságtétel reménye volt a megmaradás alapköve: „csak megszállás történt, ami nem tarthat sokáig!”

A Fekete-Körös menti települések tekintetében csak Köröstárkányt lehet felhozni pozitív példának, mint olyan falut, amely megtartotta ősi jellegét, belső életvitelét, nem engedve az új világ kísértéseinek. „Szinmagyarsága” folytán némileg könnyebb helyzetben volt, mint a szomszéd falvak, de ezért sok hátrány érte. A tárkányi magyar közösséget nem lehetett beolvasztani. Ha a kihelyezett román hivatalnok értekezni akart vele, meg kellett tanulnia magyarul, másként nem működhetett a román közigazgatás. Más út a megmaradáshoz nem vezetett. Csak egy esélyük maradt: éltek előző életüket, védve hagyományaikat a magyart felváltó román világban is.

– Évekig tartott az adatgyűjtés, mielőtt dokumentumkötetei napvilágot láttak. Melyek azok, amelyek a korabeli eseményeket rögzítik?

– Isten se akarja... (2015) című kötetem az 1944-es magyarremetei magyarirtás áldozatainak állít emléket. Többször is végignézve a meggyilkoltak névsorát, újra és újra viszáldézve a magyarirtás körülményeit, mély meggyőződéssel állítom: a legnagyobb barbarizmus jegyeit viselik magukon az akkori események. Barbár korokat idéznek a magyarremetei gyilkosságok, hiszen a felfegyverzett többség, kihasználva helyzeti fölényét, fegyvertelen férfiakat szedett össze, hogy minden ítélet nélkül lemészárolja őket. Fiatal, ereje teljében lévő vagy már aggkort megélt magyarokat lőttek halomra. Ugyanakkor emlékéllítés is e könyv azoknak a román nemzetiségű embereknek, akik emberségüket, tisztességüket megőrizve segítettek, támogatták a halálra szántakat.

– Egy korábbi szomorú eseményt is feldolgozott...

– Az Életem viharának emlékére – Köröstárkány fekete húsvétja (2013)

Gábor Ferenc: a tárkányi sorsunkról, itteni életünkről keveset tudunk, mert amiről nem beszélnek, az meg sem történt

című kötetemben az 1949-es véres eseményeket rögzítem, amikor megindult az Erdélybe beözönlött román királyi csapatok offenzívája a Técső–Szatmárnémeti–Csucsá vonalon. A Székely Hadosztály – lévén abban az időben az egyetlen reguláris és akcióképes honvédő csapat – súlyos vereségek árán és létszámbeli hátrányban vette fel a harcot a Fekete-Körös völgyében előrenyomuló románokkal szemben. A harcokból a Verbóczy-zászlóalj oldalán a tárkányiak is kivették részüket, de nem bírva az ellenség számbeli fölényével, lassan visszavonultak Köröstárkány és Kisnyégerfalva vonaláig. Három napra rá azonban teljes meghátrálásra kényszerültek a Fekete-Körös völgyéből. A zászlóaljparancsnok, Verbóczy Kálmán százados a bekerítéstől tartva elrendelte a visszavonulást Nagyvárad felé. Így maradt a két magyarlakta falu kiszolgáltatottan, fedezék nélkül. A tragédia 1949. április 19-én következett be, ez a nap lett Köröstárkány és a szomszédos Kisnyégerfalva fekete napja. A bevonuló román félkatonai alakulatok és felfegyverzett civilek vérfürdőt rendeztek, és kirabolták a falut. Tárkányban kilencvenegy, Nyégerfalván tizenhét embert végeztek ki, köztük gyermekeket és öregeket. A dokumentumregényeket az Egy falu, melynek nem látni mását (2013) című monográfia követte, amely Köröstárkány múltját és jelenét mutatja be. Az Egyestések című három kisregényt tartalmazó kötet szintén a Fekete-Körös menti emberek életével foglalkozik. Az írások valós történeteket, közismert tárkányi karaktereket, emberarcú sorsokat elevenítenek meg a település múltjából. A Kisnyégerfalva rövid története (2014) a településen lemészárolt tizenhét magyar „totemoszlopa”. Az Írmagja se maradjon! (2017) pedig az 1944-es gyantai mészárlás eseményeit dolgozza fel.

– Nevéhez fűződik a vértanúk emlékhelyének kialakítása is 1997–1999 között. Ez volt az első romániai köztéren kialakított magyar áldozatoknak szentelt emlékhely. A Bihar megyei RMDSZ miért nem támogatta az emlékmű létrehozását?

– Ez a történet 1996 februárjában kezdődik, amikor az RMDSZ köröstárkányi szervezetének elnökévé választottak. Tudtuk, hogy nehéz lesz, mert abban az időben még sehol sem sikerült emléket állítani azoknak a magyaroknak, akik az erdélyi, illetve fekete-Körös-völgyi román atrocitásoknak estek áldozatul. Addig román történelemkönyvekben és iskolai tankönyvekben csak magyar atrocitásokról írtak a román tankönyvszerkesztők – letagadva minden ellenkezőt. Emiatt és több más kommunista beidegződésnek tulajdoníthatóan sok emberben ott volt az ellenérzet, a félelem az emlékműépí-

az RMDSZ-t is megnyerhetjük közös ügyünknek. Gondoltuk, a turul mindenkinek fontos lesz, és legyőz majd minden kicsinyességet. Sajnos ennek is csalódás lett a vége. Ha már ígéretet kaptunk a bronzból öntött impozáns turulra, felkértük az egyházat és felkerestük az RMDSZ-t is, fogjunk össze. Nem jött össze. Román karhatalmi szervekkel akadályozta magyar a magyart, hogy a nemzet madara örökön Tárkányban a mártírok felett – „hála” a pártot kiszolgáló helyi református egyháznak. Azzal indokolták a román helyhatóság által is jóváhagyott eredetmadár „lelövését”, hogy

Hasznos munkát végezhetek a közösség számára úgy is, ha nem kötelezem el magam. Az évek hosszú során ért csalódások ráébresztettek arra: nem kell ahhoz semmilyen politikai erőt kiszolgáltatni, hogy valami maradandót hagyjon az ember maga után.

tés iránt. Tudtuk, nehéz lesz keresztülvinni a tervet, de sosem gondoltuk volna, hogy nemcsak a román hatósággal, de saját magyarjainkkal is meggyúlik a bajunk. Különösképpen azokkal, akiket a tárkányi és a Bihar megyei magyar közösségek választottak vezetői tisztségekbe.

– Rendőrséggel a nemzet madara ellen... ilyen címek jelentek meg 2014-ben a Bihar megyei sajtóban. Kiket zavart egy eredetmadár felállítása a mártírok emlékműve fölé?

– Akkoriban már a Magyar Polgári Párt helyi elnöke voltam, és a párt nevében Bíró Zsolt, a párt országos elnöke egy bronzból öntött turulmadarat ígért Tárkánynak, az emlékmű mintegy „koronájaképpen”. Már csak egy turuloszlop hiányzott, hogy az emlékmű teljes legyen, képviselve a magyar ősműt. Félretéve minden ellenszenvet, ellenségeskedést, ami akkorra már jócskán megosztotta a magyarságot, úgy döntöttünk a Pro Tharkan Egyesület vezetőivel, illetve a polgári párt helyi tagjaival, hogy akit csak lehet, bevonunk a kezdeményezésbe. Reméltük, hogy az egyházat és

felesleges feszültséget keltene... Itt említeném meg, hogy a környék településeire az ilyenekért nemcsak magyar polgármesteri tisztségek vesztettek el, de még az alpolgármesterek is román pártokban indultak.

– Jelenleg csak a Pro Tharkan Egyesület elnöki tisztségét tölti be. Az hírlik, évek óta a saját útját járja...

– Hasznos munkát végezhetek a közösség számára úgy is, ha nem kötelezem el magam. Az évek hosszú során ért csalódások ráébresztettek arra: nem kell ahhoz semmilyen politikai erőt kiszolgáltatni, hogy valami maradandót hagyjon az ember maga után. Az effajta hozzáállás egyre több embert „fertőz meg” a megyei RMDSZ megosztó és zsákmánypolitikája miatt. Főleg Szabó Ödön ügyvezető, inkább román szenátor és klikkjének megosztó politikája miatt. Az ilyen kártékony politizálás és a szülőföldjüket elhagyni kényszerülő magyarok miatt régóta „hadban” állunk egymással. De ez már egy másik történet, ami éppen a legfrissebb kötetem alapját képezi.

SÜTŐ ÉVA

Megemlékezés a megtorlásokban elhunyt köröstárkányiak emlékműve előtt